ALHAMBRA V PRAZE

Nejzdobnější pražská synagoga vznikla v roce 1868 na místě nejstarší židovské modlitebny z 12. století. Po celkové rekonstrukci její zlatý interiér opět září a nabízí unikátní pohled do židovské komunity v 19. a 20. století u nás.

text ***Kristina Zábrodská*** *foto* ***Jiří Podrazil***

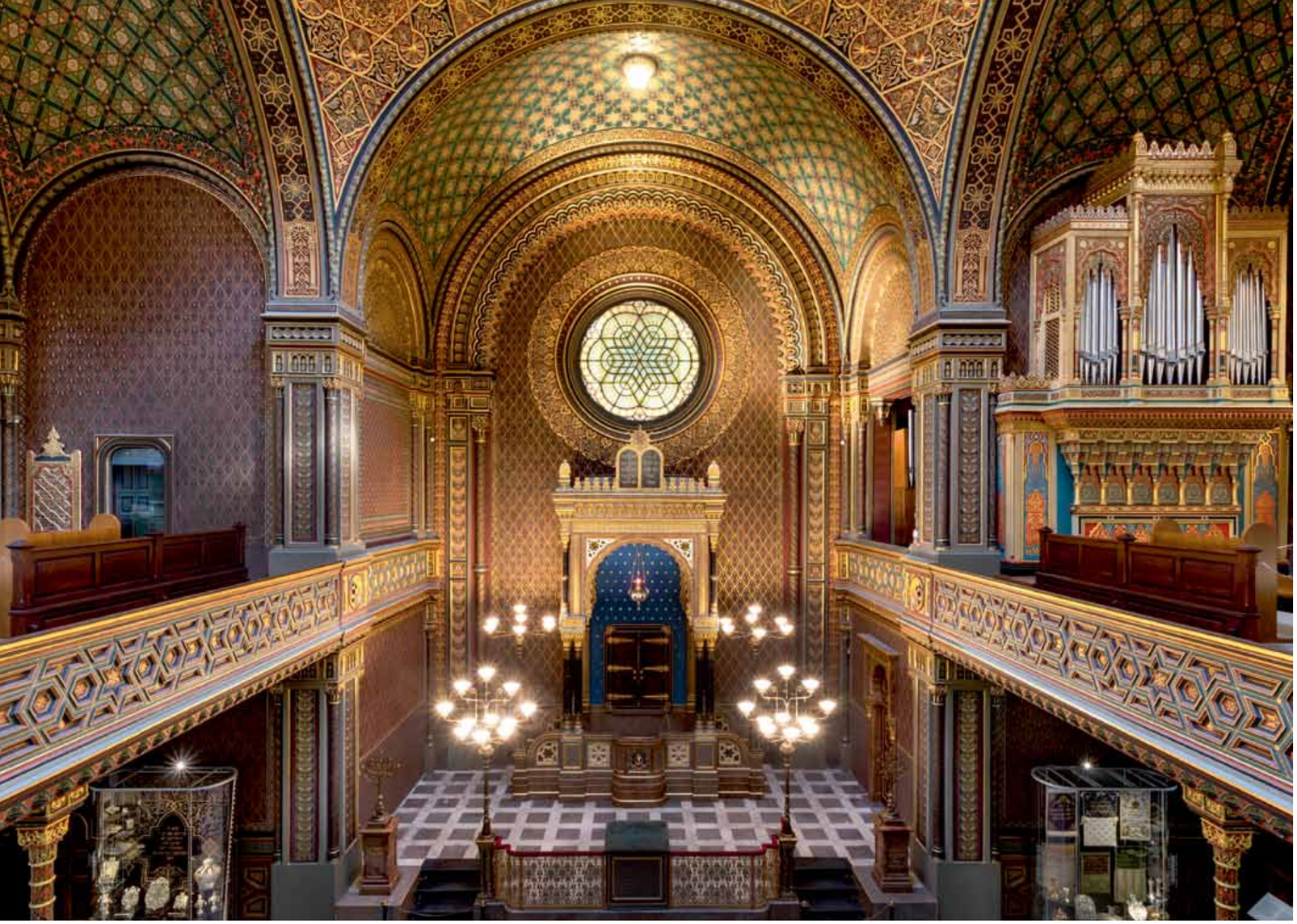

Hlavní sál. *Čtvercový půdorys sálu obklopují ze tří stran galerie nesené zdobenými sloupy a ze čtvrté řečniště, vyvýšené pódium, tzv. bima, se zdobenou schránou na svitky Tóry a pultíkem pro čtení z ní. Původně byly bimy v synagogách uprostřed obklopeny lavicemi. V novém uspořádání se jich dovnitř vešlo víc. Stěně dominuje kruhové okno s vitráží s šesticípou hvězdou. Nahoře na galeriích se dříve modlily ženy.*

Vstupní hala. *Do synagogy se vchází z funkcionalistické budovy z roku 1935. „Pro interiérové prvky ve vstupní části jsme použili dnes vzácnou loupanou dýhu kořenice, která je nepravidelná v ploše a v kresbě a v ohybech v sucích má tendenci vypadávat, to představovalo při zpracování oříšek," dodává Lubomír Touška z Konsitu.*

„Výstavba trvala rok, stejně jako detailní výzdoba, kterou synagoga získala po 15 letech. Rekonstrukce jí vrátila lesk."

NÁZEV ŠPANĚLSKÁ ZÍSKALA PODLE ÚCHVATNÉ VÝZDOBY V MAURSKÉM STYLU, KTEROU ŽIDÉ CHTĚLI PREZENTOVAT SVOU EMANCIPACI A ROVNOPRÁVNOST V KULTURNÍM ŽIVOTĚ. To jim zajistila prosincová ústava z roku 1867, kterou sestavil císař František Josef I. v reakci na rakousko-uherské vyrovnání. Židé žili v českých zemích od 10. století, ale diskriminační nařízení a zákony je vykazovaly na okraj společnosti až do vlády Marie Terezie. Její nástupce Josef II. se naopak snažil využít židovské obyvatele ve prospěch země. Povolil jim provozovat téměř všechna řemesla, obdělávat půdu, studovat na univerzitách i v nižších školách. Za to však požadoval vojenskou službu, používání německých příjmení a německého jazyka. Zákaz stěhování, toleranční daň a povolení sňatků byly zrušeny až po březnové revoluci roku 1848. „V roce 1850 bylo pražské židovské ghetto začleněno do celku města jako Josefov. Zámožnější obyvatelé ho opouštěli a stěhovali se do okolních čtvrtí a z ghetta se postupně stala chudinská čtvrť," vypráví Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze. Přelidněnost, špatné hygienické podmínky a nekontrolovaný stavební rozvoj odsoudily tuto část města na břehu Vltavy k zániku. Od konce 19. století do roku 1913 byla její velká část srovnána se zemí a opustily ji dvě třetiny obyvatel. Zůstaly zde jen radnice, hřbitov a pět synagog včetně Španělské.

SYMBOL ROZKVĚTU

Ta byla postavena v roce 1868, necelých dvacet let před asanací Josefova. Na jejím místě již ve 12. století stála nejstarší pražská židovská modlitebna, na kterou navázaly další. „Roku 1837 byla v této tzv. Staré škole poprvé zavedena reformovaná bohoslužba se synagogální hudbou. Jako kapelník a skladatel zde působil František Škroup, autor české národní hymny," popisuje Leo Pavlát. Zájem věřících přesáhl prostorové možnosti synagogy, a tak došlo v roce 1867 k jejímu stržení a vystavení nové podle plánů architektů Vojtěcha Ignáce Ullmanna a Josefa Niklase. Navrhli ji v maurském stylu, který evokoval bohatství a věhlas paláců ve španělské Alhambře. Oblouková okna na sloupcích, věžičky, kupole a zdobená fasáda působily v Praze jako zjevení. S exteriérem korespondoval i velkoryse pojatý a precizně vyzdobený interiér architektů Antonína Bauma a Bedřicha Münzbergera. Za první republiky získala

Vitráže
Zdobená okna na galerii v patře barevně korespondují s vnitřní výzdobou. Před přílišným osluněním chrání exponáty nenápadné vnější screeny.

Sloupky
Nesou galerii po obvodu hlavního sálu. Vyřezávané malované hlavy představují precizní řezbářskou práci.

Hvězda
Šesticípá hvězda symetrická kolem středu se stala novodobým symbolem Židů. Tvoří harmonii, a proto se ve výzdobě často opakuje.

Zimní synagoga. *Vytápění velkého historického prostoru bylo náročné a drahé, a tak k stávající synagoze byla po téměř 70 letech přistavěna další budova s menší zimní synagogou. Dnes je v ní expozice o pronásledování Židů za komunistického režimu.*

Bohatá expozice. *„Synagoga je exponát sám o sobě. Expozice ji nesmí narušovat," tvrdí Milan Lička. Skleněné vitríny jsou proto oblé a jen u stěn. Kabely k 26 audiovizuálním obrazovkám vedou pod dlaždicemi, automatický systém vytápění a chlazení je řízen bezdrátově. Vyřezávané orientální motivy na dveřích, zábradlí, na galerii a výmalba byly citlivě zrekonstruovány.*

funkcionalistickou přístavbu s menší tzv. zimní synagogou v patře a administrativním zázemím.

Za druhé světové války byly v synagoze uskladněny konfiskované židovské předměty, v přístavbě vznikl lazaret a po skončení války léčebna dlouhodobě nemocných. Synagogu spravovalo od roku 1955 Státní židovské muzeum, interiéry záhy zrestauroval Otto Rothmayer a vznikla zde expozice synagogálního textilu. V roce 1982 však byla kvůli havarijnímu stavu uzavřena a po revoluci navrácena pražské židovské obci. Židovské muzeum, které je u Židovské obce v Praze v nájmu, Španělskou synagogu zpřístupnilo po rozsáhlé opravě s novou expozicí v roce 1998.

NÁVŠTĚVA MINULOSTI

Během aktuální rekonstrukce ještě přibyl ve vstupní hale výtah, zpřístupnilo se druhé schodiště, obměnily se výstavní vitríny a zvětšila se výstavní plocha na 600 m². „Důvodem byla ochrana exponátů a možnost vystavení unikátních předmětů, protože muzeum musí splňovat náročné podmínky pro jejich uchování. Sbírka vyžaduje stabilní podmínky teploty, vlhkosti a světla. To byl technický oříšek, který jsme v souladu s památkáři navíc řešili v historické budově," vysvětluje Milan Lička, vedoucí provozního odboru Židovského muzea v Praze. „Původní přirozený systém větrání jsme doplnili chlazením přes svítidla v kopulích. Historická tenkostěnná okna se nyní automaticky otevírají a zavírají, vzduch je nasáván z chladného stinného dvorku, v hlavní kopuli se pak podle intenzity slunečního svitu rozvíjí a svinuje nenápadná screenová roleta," vysvětluje stavbyvedoucí Lubomír Touška z firmy Konsit, která pro muzeum rekonstruovala i Maiselovu a Pinkasovu synagogu.

V modernizované expozici věnované dějinám Židů v českých zemích v 19. a 20. století si můžete prohlédnout obrazy, knihy, listiny, nádherné stříbrné ozdoby na Tóru i zdobné synagogální textilie a mnoho osobních předmětů. Osudy Židů ožívají nejen díky vystaveným předmětům a panelům s informacemi, ale především za pomoci filmových záběrů, dobových fotografií a interaktivních obrazovek, které nabízejí impozantní vhled do života a přínosu židovských osobností k rozvoji země, například průmyslníků, kteří stáli u zrodu znojemských okurek, skla Moser nebo Vítkovických železáren. Novinkou je samostatná část expozice zachycující pronásledování Židů během komunistického režimu.

Španělská synagoga ale není jen muzeum, konají se tu i koncerty, filmové projekce a také slouží svému původnímu účelu – k bohoslužbám a třeba také k uzavírání židovských sňatků. Dlouhodobě patří k nejnavštěvovanějším kulturním památkám v Praze, ročně se do ní podívá okolo 680 000 lidí. C

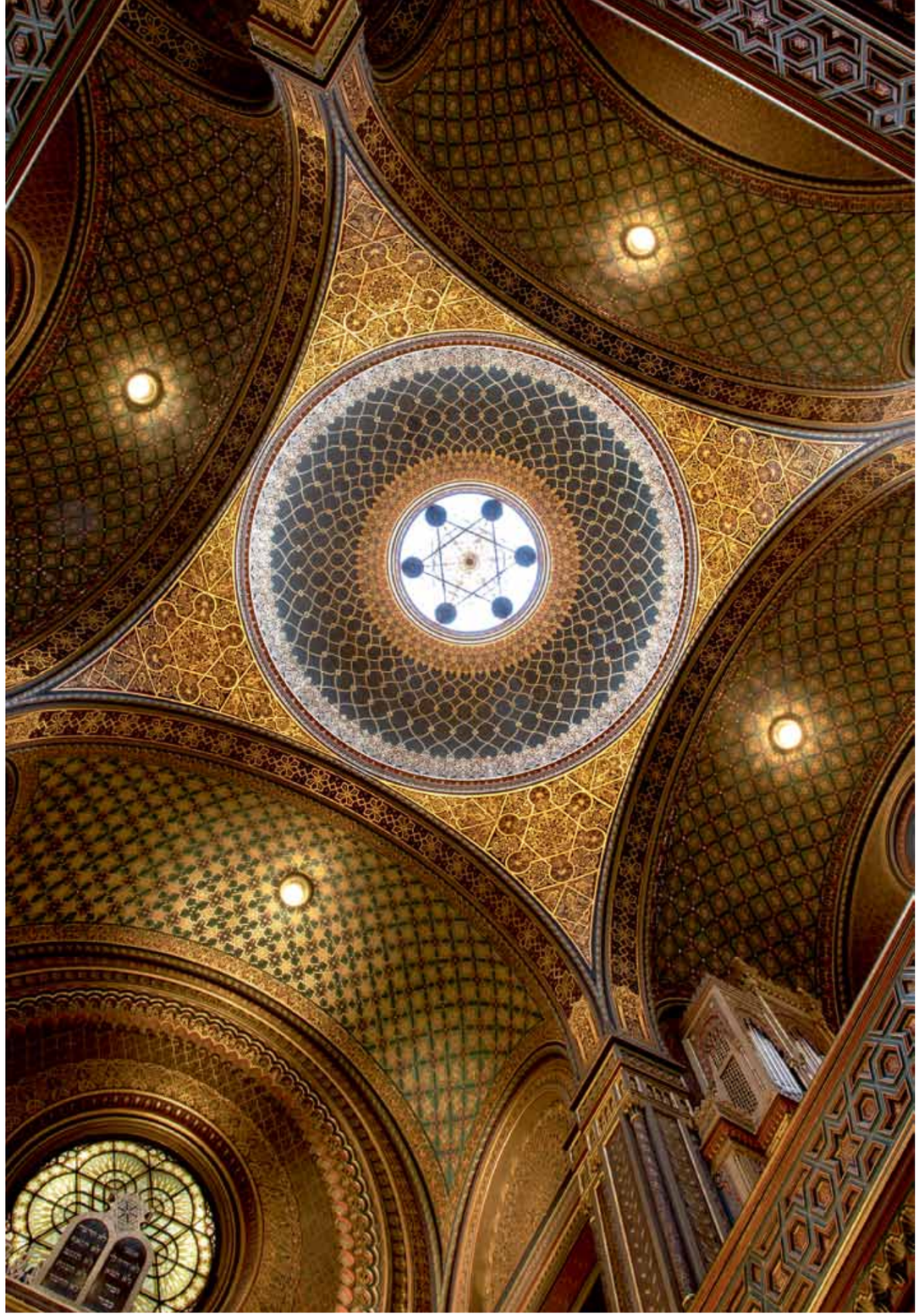

Kopule. *Jako zlaté nebe se nad hlavami věřících i návštěvníků vznáší zlatá kopule nad hlavním sálem. Strop zdobí zlacené a polychromované štuky a výmalba tlumených barev ve tvaru arabesek inspirovaných arabskými mešitami. Maurský styl se stal v 19. století ve výzdobě synagog oblíbeným, protože je odlišoval od křesťanských kostelů a zároveň vyjadřoval sebevědomí do společnosti začleněného židovského společenství.*